

B. Kóródy, A. (2021):
DIAMOND POLISHING -
IMMACULATE CONCEPTION
OF THE VIRGIN MARY CHURCH
RESTORATION, MÁRIAPÓCS,
HUNGARY
Metszet, Vol 12, No 4 (2021), pp 16-23,
<https://doi.org/10.33268/Met.2021.4.1>
Received: 04 June 2021
Accepted: 04 June 2021
Published: 01 July 2021
Abstract: Máriapócs is famous as
a place of pilgrimage, especially for
its baroque church, were a church on
this site dates to the 14th century.
The exercise here involved complex
technical issues, damp proofing and
stabilising structures in addition to
work on the architectural character.
The latter concerning minor yet
important changes to the roofline,
interior arrangement, and treatment of
surfaces.

01

01 A megújult templom. A rekonstruált, magasabb tetőhajlásszög és a helyreállított ikerablakok új karaktert adtak a homlokzatoknak

GYÉMÁNTCSISZOLÁS

SZEPLŐTELEN SZŰZ MÁRIA-TEPLOM FELÚJÍTÁSA | MÁRIAPÓCS

ÉPÍTÉS | ARCHITECT
Wittinger Zoltán

FOTÓ | PHOTO
Kenéz Ica, Wittinger Zoltán,
Zombor Szabolcs

SZERZŐ | AUTHOR
B. Kóródy Anna

Máriapócs városa elsősorban barokk kegytemplomáról híres: a búcsújáró hely neve beépült a hazai köztudatba, de a település másik katolikus templomát – bár 1958 óta védett műemlék – nem övezte nagy érdeklődés. Pedig a provinciális építészeti megjelenés értékes, középkori eredetű templomot rejtett, amelyet csak a közelmúlt kutatásai és gondos felújítása tettek mindenki számára láthatóvá.

—A templom datálása összetett kérdés – első írásos említése 1320 körüli, titulusa már ekkor is Szűz Mária. A torony kisméretű ikerablakai is a 14. század első felére utalnak. Ugyanakkor az északi falon, az alsó vakolatrétegen (az 1980-as években) feltárt Köpönyeges Madonna freskó már a 14. század végét valószínűsíti, a poligonális szentélyzáródás és a szentélyfej boltozata is inkább a gótika ezen szakaszával kapcsolhatók össze. Juan Cabello és Németh Péter régészek, az épület kutatói ezek alapján először a 14. század végére, majd a további

02

03

falkutatások eredményeképpen a 15. század elejére datálták a jelenleg is álló templom építését. [1] —A templom középkori sekrestyét valószínűleg azt követően bonthatták el, hogy az épület a 16. század folyamán a református egyházhoz került, a mai sekrestye pedig az 1770-es években készült, miután ismét a katolikusok vették birtokba a templomot. Ezt számos további átalakítás követte: falazott nyugati karzat kialakítása, a középkori ablaknyílások átépítése, a zárópárkány visszabontása és a fedélszék

01

03

cseréje – a 20. század végére a templomot aránytalanul nagy méretű, stílusidegen nyílásformák, alacsony tetőhajlásszög és nyomott belmagasság jellemezte. —A 2010 körül kezdődő komplex felújítási munka – ami egyaránt jelentett épületszerkezeti és formai beavatkozásokat – sok apró lépésben valósult meg, ahogy a finanszírozás és a párhuzamosan futó helyszíni épületrégészeti kutatások lehetővé tették. Egy elvi építési engedélyt követően, fokozatosan újult meg mind a torony (2015), mind a fedélszék

- 02 Templombelső az új karzatlépcsővel
- 03 A belső tér a szentély felől nézve
- 04 A hajó két oldalán a kálvária-szárnyasoltárok és a felújított padosorok

04

és a homlokzatok (2017), végül pedig a belső tér is (2018). A tervezési munkákat végig Wittinger Zoltán építész vezette, aki több mint egy évtizede foglalkozik műemlékekkel, és a helyi plébánossal egyetértésben, közösen dolgozták ki a liturgikus tér felújítási programját. A megbízóval való zökkenőmentes együttműködés azért is kiemelten fontos, mert szakrális épület esetében egy egész közösség hosszú ideje kialakult érzelmi kötődései is döntő szerepet játszanak – nem véletlen, hogy a közelmúlt erőteljes építészeti eszköztárú templomfelújításait intenzív szakmai-társadalmi viták kísérték. (Lásd: váci irgalmasrendi kápolna, győri székesegyház szentélye, pannonhalmi apátsági templom.) [2] —Ilyen esetekben a megalapozó kutatómunkának kiemelt szerepe van: korszerű kutatómódszertani elvek mentén, geodéziai eszközökkel támogatott felmérések során fokozatosan rajzolódott ki a templom összetett építéstörténete. A falkutatások feltártak több középkori eredetű, befalazott ablakot és falfülkét, és megtalálták a hajó déli kapujának helyét (keleti kávéját)

is. A torony felújításakor az egykori fedélszék feltételezett nyomvonalát is beazonosították a téglakon talált égésnyomok alapján. A kiviteli tervek újra és újra átdolgozták, ahogy a feltárt maradványok és lenyomatok alapján egyértelművé vált, hogy az egykori tömeg és a gótikus térarányok rekonstruálhatóak – még hozzá komplex egészként, nem csak részleteiben. A felújítási munkák leglátványosabb eleme talán maga a tető volt: az egykori, magasabb tetőhajlásszög visszaállítása és a héjalás cseréje a templom egész megjelenését megváltoztatta – egyértelműen előnyére. Nem véletlen, hogy a sötét palafedést felváltó nyers színű, kettős hódfarkú cserépfedés 2020-ban kiérdemelte a Creaton „Tető az építészetben” c. pályázat különdíját. Markáns újjáépített elem a hajó és a szentély találkozásánál emelkedő oromfal, amely a tető tagolásán túl a templom tömegének hierarchizálásában is fontos szerepet játszik, és egyben értelmezi az oldalsó támpillérek pozícióját. A fedélszékkel együtt a teljes záróördém cseréjére is sor került – a mennyezet síkját visszaemelték

05
06

02
04

Először 15 éve kerültem kapcsolatba a templommal, amikor a korábbi plébános, Pásztor Károly atya kisebb felújítást tervezett, és ehhez kérte a tanácsaimat. Aztán néhány évvel később, a máriapócsi bazilika műemléki helyreállításán dolgozva sodródtam újra a római katolikus templom közelébe. Valamikor 2010. környékén Juan Cabello régésszel összefogva elkészült az épület műemléki kutatása. Régen sejtettük, hogy a bazilika árnyékában megbúvó „kistemplom” helyreállítása izgalmas színfoltja lehetne a méltán híres nemzeti kegyhelynek, ezt a sejtésünket a műemléki kutatások eredményei teljes bizonyossággal alátámasztották. A barokk bazilikánál 500 évvel idősebb templom átfogó műemléki helyreállítása – a toronysüveg korábbi felújítását követően – 2017-ben kezdődött el az egyházmegye nagylelkű támogatásából. A hosszú előkészítő munka után a megvalósításra sajnos nagyon kevés idő maradt, a 2017. szeptemberben induló helyreállítást 2018. áprilisra fejeztük be. Az alig 8 hónapnyi kivitelezési idő igen szigorú ütemezést és komoly szervezést igényelt, összesen 100-120 ember dolgozott a kicsi ékszerdoboz megújításán. Nagy örömmel és áhítattal tettük a dolgunkat, a Zombor Csoport ez idáig helyreállított 40 műemlék épülete közül ez az egyik kedvencünk. Külön öröm számomra, hogy római katolikus vallású emberként a bazilika után a nemzeti kegyhely legöregebb templomát is a mi csapatunk állíthatta helyre. A felújított „kistemplom” üzenete a szeplőtelen fogantatás tisztasága, Mária egyszerűsége és őszintesége. A máriapócsi római katolikus templom letisztultsága kellemes ellentétet nyújt a szomszédos bazilika monumentális, arannyal és ornamentikával gazdagon futtatott Mária-tiszteletéhez. | **Zombor Szabolcs** kivitelező

05 A felújítás előtti állapot
06 A helyreállított déli homlokzat a rekonstruált középkori nyílásokkal

05

A templom arculati átalakulásának másik kulcseleme a homlokzati nyílások jellege

a rekonstruált egykori magasságba, helyreállítva a belső térarányokat.

—A templom arculati átalakulásának másik kulcseleme a homlokzati nyílások jellege. A hajó déli homlokzatán a meglévő két nagyméretű ablak helyett visszaállították a négy (valamint egy ötödik, csak vakolatban jelölt) keskeny, lőrészerű nyílást, a szentély oldalán pedig hasonlóan egy helyett három kisebb, de a középkori állapotnak megfelelő ablakot nyitottak. A torony oldalain is helyreállították az ikerablakokat: a nyílások eredeti kávéi – befalazva, elvakolva, de szerencsésen – részben fennmaradtak. Az ablakfelületek arányainak megváltoztatása a belső tér bevilágítottágát is befolyásolta: a helyreállítást követően a hajó

helyett a szentély jut több fényhez, ami nagyobb vizuális hangsúlyt ad az apszisnak, kiemelve a liturgikus cselekmény lényegét. A templomhajó fényviszonyainak változását ugyanakkor ellensúlyozza a belsőépítészeti: a burkolatcserén túl többek között az, hogy a meglévő fa padsorokat egységesen fehérre festették.

—A homlokzati helyreállítás tudományos szempontból bizonytalan elemei – a déli előkapu kontúrja vagy a templomhajó feltételezett ötödik ablaka – költői finomsággal, a vakolatba marva jelennek meg, a magyar műemlékvédelem klasszikus didaktikai eszköztárából merítve. Hasonlóan rekonstruálhatatlan elemek maguk a nyílászárók, ezért ezek esetében szerepet kaphatott a kortárs építészeti tervezés. Új, vízszintesen

deszkázott tölgyfa ajtószárnyak készültek a nyugati és a déli kapu nyílásaiba (valamint a sekrestye meglévő ajtajának burkolataként), világos felületkezeléssel és modern hangvétellel, egységes ritmusú díszítőszegekkel cizellálva. Az ablakok is egyedi (korszerű, ugyanakkor történeti hangulatú) üvegezést kaptak: a hőszigetelő üveg két külső rétege között „altdeutsch” típusú hengerelt üveggel.

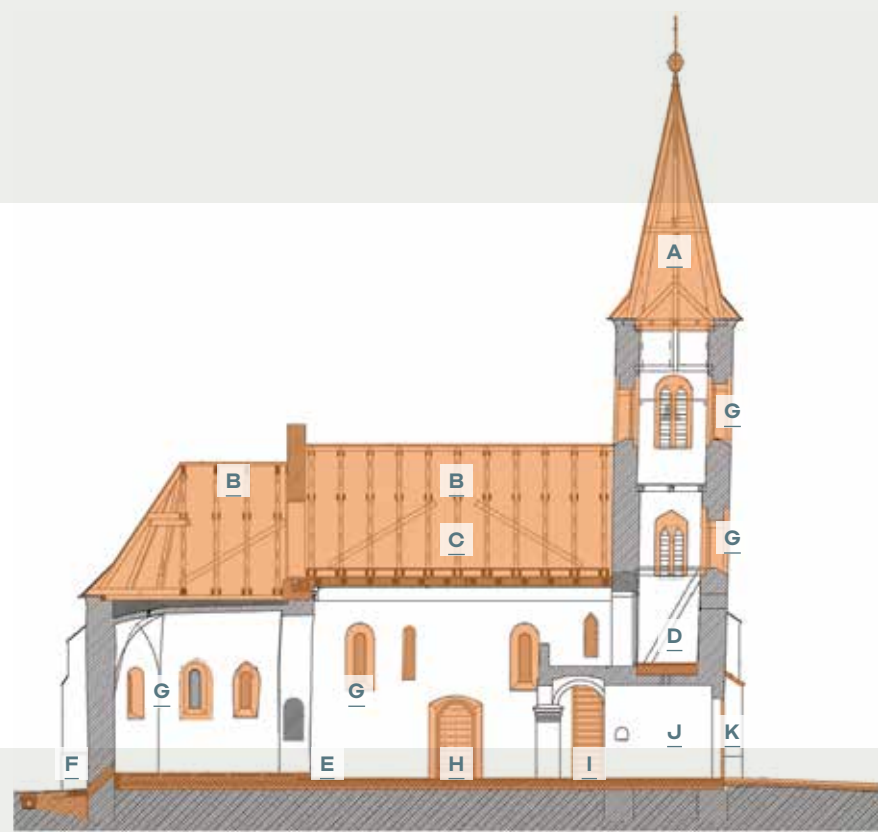
—Az épület egyik alapvető problémája (és egyben a felújítási munkák egyik fő mozgatórugója) a falak folytonos nedvesedése volt, amire komplex épületszerkezeti megoldás született. Az injektálásos falszigetelést traszadalékos felújító vakolat és külső drén

szívárgórendszer egészíti ki. A templom habitusának kifejezetten jót tett, hogy a korábbi megkülönböztetett színű lábazati sáv helyett egységes megjelenésű lett az új homlokzati felület. Eltávolították a falak kiszellőztetését gátló és a térarányok szempontjából is előnytelen belső lambériát is – helyette keskeny kavicssáv kíséri a lábazatot, amely épületfizikai szerepén túl egyben vizuális választóvonalat is képez a meszelt falak és világos, tömött mészkő padlóburkolat között. A padlóburkolat cseréje lehetőséget biztosított padlófűtés beépítésére a korábbi padfűtés helyett.

—A tervezés olyan, gyakran háttérbe szoruló részletekre is kiterjedt, mint a – városszövetben szabadon

06

07

- A | Felújított toronysisak-fedélszék
- B | Új fedélszék cserépfedéssel
- C | Megemelt zárófödém
- D | Toronyszintek új födémborítása
- E | Új padlórétegrend padlófűtéssel, mészkő burkolattal
- F | Falinjektálás és szivárgórendszer
- G | Rekonstruált középkori ablaknyílások
- H | Rekonstruált déli kapu
- I | Karzatlépcső
- J | Rács
- K | Nyugati kapu

08

- A | Tabernákulum és Mária-szobor
- B | Papi és ministránsi székek (sedes)
- C | Menza
- D | Ambó
- E | Gyertyatartó
- F | Kálváriaszekrények
- G | Felújított padsorok
- H | Szobortalapzat
- I | Karzatlépcső
- J | Rács
- K | Nyugati kapu
- L | Déli kapu
- M | Sekrestyekapu

álló – templom körüli kerítés átformálása. A masszív falazott kerítésoszlopok acélkeretre való cseréje minimális beavatkozással és kis anyagi ráfordítás árán is sokat javított az épület komplex megjelenésén. Bár készült terv a templomudvar megújítására, sőt a templom telkét körbefogó közutak vonalvezetésének felülbírálására is, a teljes környezetrendezés még várat magára.

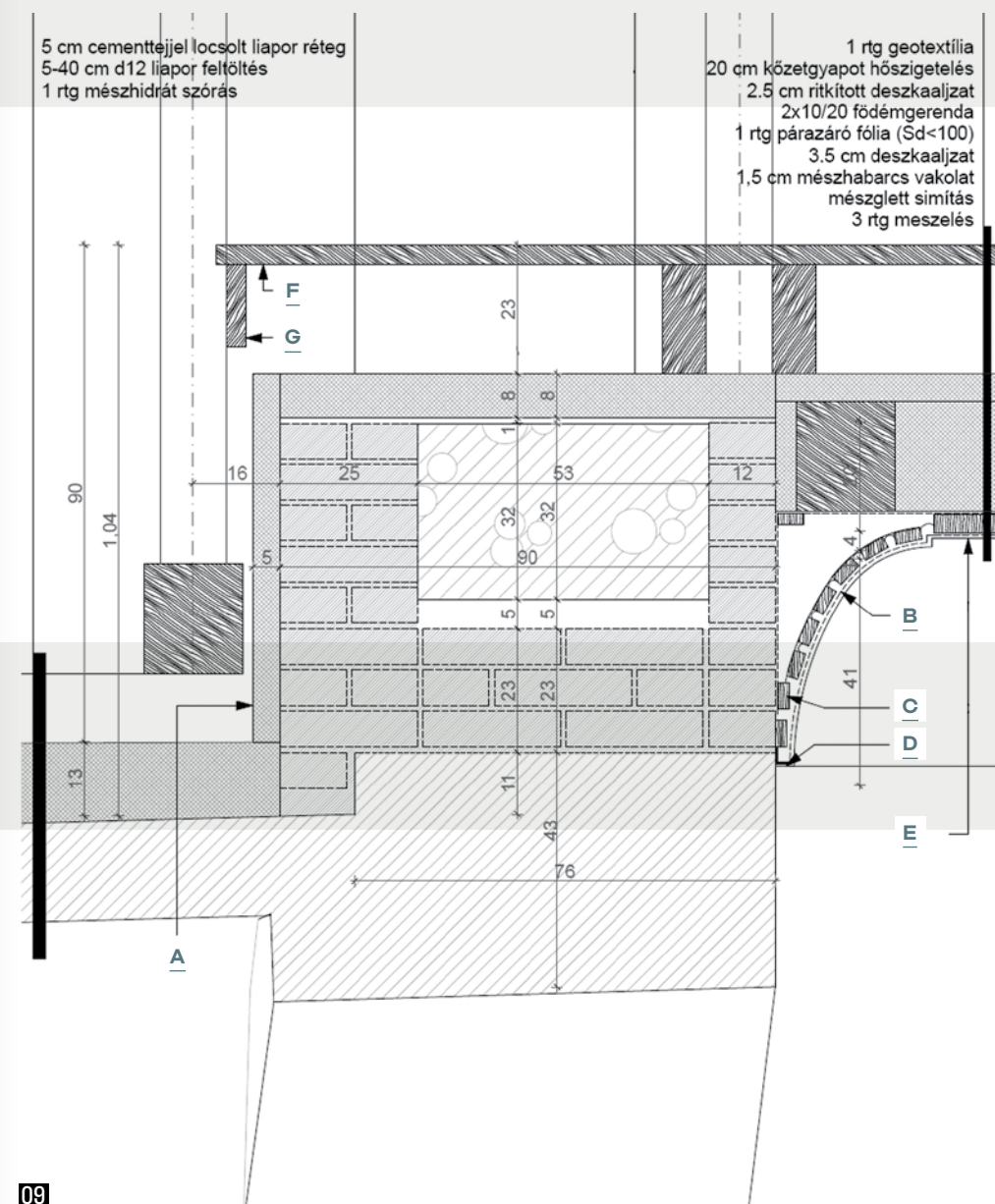
—A helyreállítási munkák utolsó szakaszaként sor kerülhetett a templombelső megújítására is. A minőségi, visszafogott formanyelvű belsőépítészet a pannonhalmi bazilika [3] vagy a mátraverebély-szentkúti kegytemplom szentélyének [4] új berendezési tárgyait idézi: nyers színű tömör tölgy bútorok (új főoltárszobor és tabernákulum, menza, ambó, papi székek és egyéb liturgikus kiegészítők), valamint vállaltan modern lámpatestek. Az enteriőr leglátványosabb elemeként a templomhajóba, a diadalív két oldalára egy-egy egyedi tervezésű, hangsúlyos, monokróm grafikájú

08

kálváriaszekrény készült, amely a széles körben ismert magyar gótikus kálvária-szárnyasoltárok – mint például a garamszentbenedeki kálváriaoaltár – modern átíratként is értelmezhető.

—A berendezés szikár, letisztult formái és a történeti falak egyenetlen, szenzitív vonalvezetésének kontrasztja harmonikus egységet alkotnak, és nem vonják el a figyelmet a helyreállított templom nemes arányairól. A máriapócsi katolikus templom rekonstrukciója olyan építészeti munka, amely – akár a gyémántcsiszolóé – ötvözi magában a türelmet és kitartást, az apró részletekre is kiterjedő figyelmet, a magas színvonalú szaktudást és az alkotói szabadságot. A felújítás 2021-ben „a templom műemléki értékeivel összhangban lévő beavatkozás gondosságáért, a kutatók, tervezők, restaurátorok, kivitelezők és az építető érzékeny, folyamatos együttműködéséért” ICOMOS-díjat kapott. [5]

09

09

- A | 5 cm Multipor hőszigetelés
- B | Vakolaterősítő háló
- C | 21/48 lécc
- D | 30x30x2 aluprofil
- E | 35/120 gyalult palló tartó
- F | 35/150 padlásjárda
- G | 35/150 tartó szaruzathoz rögzítve

- 07 Hosszmetszet
- 08 Alaprajz
- 09 Az új zárófödém csomópontjai

A szerző Kállai Ernő művészettörténeti és műkritikai ösztöndíjas az Emberi Erőforrások Minisztériumának támogatásával.

IRODALOM / REFERENCES

- [1] Cabello, Juan - Németh, Péter: *Máriapócs, Római katolikus templom. Értékleltár és építéstörténeti dokumentáció*, 2014.
- [2] Szilvay, Gergely: „Új hullám: miért üresítik ki a katolikus templomokat?” *Mandiner*, 2018-02-22, hozzáférhető: <https://mandiner.hu/cikk/20180222_templomfelujitasok_riport> [utolsó belépés 2021-06-05].
- [3] Ferkai, András: „A fény rétegei. A Pannonhalmi Főapátság Szent Márton-templomának felújításáról”, *Metszet* Vol 3, No 6 (2012), pp 12-21.
- [4] Szabó, Levente: „A továbbépítéstől az ábrázolásig – Megújult kegyhely Mátraverebély-Szentkúton”, *Metszet* Vol 7, No 1 (2016), pp 12-21.
- [5] Díjátadás – ICOMOS Díj és Példaadó Műemlékgondozásért Díj, *Budapesti Építész Kamara*, 2021-04-26, hozzáférhető: <<https://www.bek.hu/bek.nsf/hir.xsp?id=EZST-C2FAA3-7878>> [utolsó belépés 2021-06-05].

ÉPÍTETŐ: Máriapócsi Római Katolikus Egyházközség, Szenes István plébános | TERVEZŐ: Wittinger Zoltán (generáltervező), Hild-Csorba Bernadett (1. ütem engedélyezési terv) | STATIKA: Dr. Vándor András, Olosz Emese | GÉPÉSZ: Laskai Zoltán | ÉPÜLETVILLAGOSSÁG: Bárány Pál | DIAGNOSZTIKA: Kövesi László, Kövesi Attila | ÉPÜLETKUTATÓ: Juan Alberto Cabello, Németh Péter, Simon Zoltán | RÉGÉSZ: Jakab Attila | RESTAURÁTOR: Pintér Attila, Kisterenyei Ervin | KIVITELEZŐ: Zombor Szabolcs (Zombor és társai Kft.) | KÁLVARIASTÁCIÓK GRAFIKA: Mihálka György | VILÁGÍTÁS: Rio Lámpastúdió | GEODÉZIA: Szökrön Péter